

آشنایی‌زدایی و بررسی آن در گزیده‌ی اشعار فاخر

مرضیه زارع

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور، واحد زیرآب، رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی

چکیده

آشنایی‌زدایی (Defamiliarization) به معنای نو کردن و غریبه کردن آنچه آشنا و شناخته است، از دستاوردهای مکتب فرمالیسم روس می‌باشد. شاعر یا هنرمند با استفاده از این تکنیک، غبار عادت و تکرار را از واقعیات ملموس زندگی، که به صورت تکراری و مبتذل در زبان ادبی مطرح می‌شوند، می‌زداید و از این رهگذر تصاویر نوینی می‌آفریند. این اصل به عنوان شگردی برای زیبایی‌آفرینی به شمار می‌رود و هدف آن تشخیص و برجسته‌سازی هر اثر هنری است. این تکنیک در واقع در خدمت احیای علم ادبیات است. در این پژوهش دو هدف اصلی دنبال شده است؛ نخست پاسخ دادن به این پرسش که ماهیت فرایند آشنایی‌زدایی چیست؛ دوم این که علامه ملاعلی فاخر تا چه اندازه از این شگرد هنری در اشعار خود سود جسته است؟ کاربرد واژگان ناآشنا، تقدیم و تأخیر اجزای جمله، استفاده از تشبیه‌ها و کنایه‌های غریب، پاره‌ای از شگردهایی است که باعث برجسته‌سازی و آشنایی‌زدایی در اشعار علامه فاخر شده است. این برجسته‌سازی و آشنایی‌زدایی در بعضی مواقع، مانند تقدیم و تأخیر اجزای جمله، تحت تأثیر زبان و ضرورت شعر است، که ارزش هنری چندانی ندارد، اما موارد مختلفی وجود دارد که تنها به قصد جلب توجه خواننده نسبت به موضوعی بوده که مورد تأکید شاعر است و این موارد شامل مصادیق آشنایی‌زدایی هنری به شمار می‌رود.

کلمات کلیدی: آشنایی‌زدایی، فرمالیسم روس، برجسته‌سازی، علامه فاخر.